

Nominacja profesorska – Jacek Grabowski

Postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 lutego 2024 r. dr hab. Jacek Grabowski (ryc. 1) uzyskał tytuł naukowy profesora nauk ścisłych i przyrodniczych w dyscyplinie nauk o Ziemi i środowisku. Krótki rys Jego kariery i osiągnięć naukowych przedstawiony poniżej, chociaż oparty na dokumentach i publikacjach, nawiązuje także do naszej długoletniej znajomości i kontaktów naukowych.

Ukończenie studiów w 1987 r. w Wydziale Geologii Uniwersytetu Warszawskiego w dużym stopniu ukształtowało późniejszą sylwetkę naukową Jacka Grabowskiego jako osoby łączącej szeroką problematykę geologiczną ze specjalistycznymi badaniami paleomagnetycznymi i ich wysublimowaną metodyką badawczą. Taki charakter miała Jego praca magisterska poświęcona osadom ordowiku okolic Mójczy w Górach Świętokrzyskich, wykonana pod opieką dwóch wybitnych geologów – prof. Michała Szulczewskiego oraz prof. Marka Lewandowskiego, jak również praca doktorska (1999) poświęcona paleogeografii osadów mezozoiku i eocenu Tatr w świetle badań paleomagnetycznych, której promotorem była dr hab. Magdalena Kądziołko-Hofmokr. Rozprawa habilitacyjna (2012) nawiązywała już do szerokich zagadnień stratygrafii i pozycji paleotektonicznej skał z pogranicza jury i kredy w wybranych profilach karpackich, zwłaszcza Tatr i Pienin.

W 1988 r. J. Grabowski rozpoczął pracę w Zakładzie Paleobiologii PAN jako asystent, gdzie zajmował się preparatyką mikroskamieniałości z obszaru Antarktyki, a także zaczął wstępne badania mikrobiostratygraficzne skał górnego triasu i jury serii reglowej dolnej Tatr. W roku 1989 przeniósł się na Wydział Geologii Uniwersytetu Warszawskiego (Zakład Geologii Historycznej i Regionalnej), gdzie pracował do 1994 r. na stanowisku asystenta. W 1994 r. rozpoczął pracę w Państwowym Instytucie Geologicznym, w laboratorium paleomagnetycznym ówczesnego Zakładu Geofizyki.

Badania naukowe Jacka Grabowskiego pozostawały zawsze w ścisłych relacjach do ogólnych badań geologicznych – ewolucji paleotektonicznej, paleogeografii oraz stratygrafii, i były prowadzone we współpracy z innymi geologami, w Polsce i zagranicą. Ze względu na wąskie ramy tekstu niemożliwe jest omówienie wyników całości prowadzonych przez Niego badań naukowych. W swojej pracy zajmował się paleomagnetyzmem różnych skał – zarówno osadowych, jak i magmowych, od starszego paleozoiku do neogenu. Pierwsze publikacje paleomagnetyczne dotyczące magnetostratygrafii permu niżej polskiego powstały we współpracy z prof. Jerzym Nawrockim, który zaprosił J. Grabowskiego do wspólnej pracy w nowo utworzonym laboratorium paleomagnetycznym PIG-PIB w połowie lat 90. XX w. Razem z J. Nawrockim, a następnie z prof. Markiem Narkiewiczem zajął się permskim przemagnesowaniem węglanów dewońskich w regionie kieleckim Gór Świętokrzyskich i wskazał na jego wyraźny związek z dojrzałością termiczną skał. Wątek dewoński pojawił się także przy okazji badań nad utworami środkowego dewonu w Zachemniu, gdzie opracowano chemostratygrafię i stratygrafię orbitalną (opartą na wysokorozdzielczych pomiarach podatności magnetycznej) słynnego profilu z pierwszymi tropami tetrapodów. Jacek Grabowski brał też udział w polsko-węgierskim projekcie prowadzonym przez prof. Krzysztofa Birkenmajera, dotyczącego magnetostratygrafii i datowań

Ryc. 1. Jacek Grabowski na profilu Pośrednie, sukcesja reglowa dolna, Tatry Zachodnie. Fot. z arch. J. Grabowskiego

radiometrycznych neogeńskich bazaltów Dolnego Śląska. Jego szczególne zainteresowania wiązały się jednak z utworami jury i kredy – zwłaszcza strefy dawnego oceanu alpejskiej Tetydy. Wybitnym osiągnięciem naukowym J. Grabowskiego jest wykazanie zjawiska przemagnesowania osadowych zespołów skał mezozoiku Tatr w późnej kredzie i stwierdzenie dużej prawoskrętnej rotacji jednostek wierzchołowych i reglowych między późną kredą a eocenem, co było głównym przedmiotem jego rozprawy doktorskiej. W pamięci piszącego szczególnie wyraziście rysują się wczesne wyniki Jego badań paleomagnetycznych w pienińskim pasie skałkowym Polski, regionie będącym obiektem również moich geologicznych zainteresowań. Badania te wykazały stosunkowo niskie szerokości paleogeograficzne ($22\text{--}28^\circ\text{N}$) tworzenia się osadów środkowej i górnej jury, tzw. sukcesji czorsztyńskiej Polski – dobrze korespondujące z wynikami badań innych geologów w profilach ukraińskich i słowackich, a dotyczące powstania i rozwoju wyraźnie wyniesionej podmorskiej struktury basenu skałkowego – grzbietu czorsztyńskiego. Wyniki tych badań dostarczyły też danych do określenia rozciągłości grzbietu czorsztyńskiego, a pośrednio także oceanu alpejskiej Tetydy, z płd.-zach. na płn.-wsch. Również odkryte przez Niego pierwotne kierunki namagnesowania skał najniższej kredy (beriasu) w sukcesji reglowej Tatr udowodniły dość niską szerokość geograficzną położenia reglowego basenu sedimentacyjnego (28°N), a to z kolei pozwoliło na odniesienie ich do wąskiej strefy oceanicznej u schyłku jury i początku kredy odpowiadającej północnej części dzisiejszych Karpat słowackich i polskich – rezultatu trudnego do osiągnięcia innymi metodami badawczymi. Jednak zasadniczym osiągnięciem tych badań była korelacja wydzielen stratygraficznych opartych na mikroskamieniałościach (kalpionellidy) z globalną skałą polarności magnetycznej w interwale górny tyton–górny berias, przeprowadzona wspólnie

Ryc. 2. Podczas prac grupy roboczej beriasu w profilu Le Chouet (płd.-wsch. Francja), z Williamem Wimbledonem (Uniwersytet w Bristolu, Wielka Brytania). Ryc. 2 i 3 fot. T. Szyrak

Ryc. 3. Hiszpania, na profilu skał górnego oksfordu k. Fuenteleospino de Moya, z Andrzejem Wierzbowskim

z prof. Andrzejem Pszczółkowskim z ING PAN. Późniejsze zintegrowane badania, w tym szczególnie połączenia magnetostratygrafii oraz innych specjalistycznych badań stratygraficznych, wymagające współpracy z szeroką grupą specjalistów, legły u podstawy większości dociekań naukowych J. Grabowskiego. Takiej metodyce pracy pozostał wierny do dzisiaj i właśnie ona przyniosła mu największe osiągnięcia w skali międzynarodowej.

Zasadniczym polem działalności naukowej Jacka Grabowskiego pozostaje magnetostratygrafia pogranicza jury i kredy i jej powiązania z innymi metodami stratygraficznymi, co oprócz lokalnych korelacji stratygraficznych umożliwia rekonstrukcje warunków paleoklimatycznych i uzyskanie tym samym danych dla szerokiej globalnej korelacji wiekowej. Jego doświadczenia oparte na badaniach naukowych w strefie tetydzkiej w Alpach, Karpatach i na Bałkanach – we Francji, Polsce, Słowacji, Węgrzech, Ukrainie i Bułgarii – zaowocowały dużą liczbą interesujących publikacji wykonanych w szerokich zespołach autorskich. Właśnie umiejętność współpracy naukowej z osobami reprezentującymi różne specjalności, a także wyrażającymi niekiedy odmienne opinie naukowe, otwartość na argumenty i dyskusje są nieodłączną cechą charakteru Jacka Grabowskiego. Zdolność do pracy zespołowej wyrażała się także Jego udziałem w licznych polskich i międzyna-

dowych projektach badawczych, których wyniki miały istotne znaczenie dla postępu nauki.

Pozycja Jacka Grabowskiego w badaniach pogranicza jury i kredy została najdobitniej wyrażona w 2020 r., gdy otrzymał On propozycję objęcia kierownictwa międzynarodowego zespołu działającego pod patronatem Komisji Stratygraficznej Międzynarodowej Unii Nauk Geologicznych, który miałaby zdefiniować granicę pomiędzy systemami jurajskim i kredowym. Granica ta, przypadająca pomiędzy piętrami tyton i berias (ryc. 2), pozostaje do dzisiaj jedyną granicą systemów geologicznych, która nie ma precyzyjnej definicji i swojego wzorca GSSP (*Global Stratotype Section and Point*). Prace nad jej wydzieleniem – szczególnie trudnej do osiągnięcia wobec znacznego zróżnicowania środowiskowego zawierających ją osadów i zespołów fauny – wymagają znaczącej wiedzy geologicznej i międzynarodowej współpracy wielu specjalistów badających osady odmiennych środowisk sedimentacyjnych. W Polsce trwające ostatnio badania objęły najważniejsze miejsca wystąpień skał pogranicza jury i kredy w obszarach pozakarpaccich: profil archiwalnego wiercenia Kcynia IG 2 na Kujawach oraz „klasyczny” profil tytonu – Owadów-Brzezinki w Górach Świętokrzyskich. Wykazano w nich szczegółową korelację biostratygraficzną i magnetostratygraficzną wspartą danymi paleoklimatycznymi uzyskanymi na podstawie minerałów ilastych i szczegółowych analiz geochemicznych – co stawia oba polskie profile wśród najważniejszych w Europie do przeprowadzenia szerokich korelacji stratygraficznych m.in. z profilami tetydzkimi i profilem „portlandu” w południowej Anglii. Jacek Grabowski jest także członkiem grupy roboczej walanżynu, opracowującej wzorzec granicy berias/walanżyn, oraz członkiem głosującym Międzynarodowej Podkomisji ds. Stratygrafii Jury.

Piszący te słowa nie może także pominąć roli Jacka Grabowskiego w opracowaniu wzorca (GSSP) granicy dwóch pięter górnej jury oksfordu i kimerydu przez międzynarodową grupę roboczą. Wzorzec ten ostatecznie ustalony na szkockiej wyspie Skye i zatwierdzony w 2023 r. przez Międzynarodową Unię Nauk Geologicznych wymagał korelacji z odmiennie wykształconymi osadami zawierającymi inne zespoły fauny na terenie kontynentalnej Europy. Istotne znaczenie miały prowadzone przez Jacka Grabowskiego badania magnetostratygraficzne i chemostratygraficzne, które wskazały na zmianę zawartości minerałów ferromagnetycznych oraz zmianę produktywności wód wywołanych prawdopodobnie zmianami klimatycznymi przy omawianej granicy, w ważnym profilu Bobrowników na Wyżynie Wieluńskiej w Polsce oraz dostarczyły danych z odpowiadających wiekowo osadów z Hiszpanii w profilu Fuenteleospino de Moya w Kastylii (ryc. 3).

Na uwagę zasługuje działalność organizacyjna Jacka Grabowskiego. Związany od 1994 r. z Państwowym Instytutem Geologicznym – Państwowym Instytutem Badawczym (PIG-PIB) pełnił wiele funkcji kierowniczych, m.in. kierownika Zakładu Geofizyki, kierownika Zakładu Geologii Regionalnej i Naftowej, kierownika Programu Zmiany Klimatu i Środowiska. Obecnie jest członkiem Rady Naukowej PIG-PIB. Na podkreślenie zasługuje Jego działalność w redakcjach geologicznych czasopism naukowych – w *Geological Quarterly*, w *Przeglądzie Geologicznym* (red. naczelny w latach 2008–2013) oraz w *Volumina Jurassica*.

Andrzej Wierzbowski